

ності від типу тлумача, який сприймає міф. Адже пластичність міфу дозволяє йому не тільки представлятися таким, яким його хочуть бачити, аж до чогось гранично ясного, конкретного і простого, але й досягати меж максимально насиченої структурно оформленої символізації того, що тільки що здавалося ясним і простим.

Інакше кажучи, вивчаючи міф, кожен дослідник вибирає свій відповідний його можливостям рівень складності, з яким згодом і працює, переконуючи всіх, що за складністю міф такий, який він сам. Але чи буде міф таким насправді, якщо меж йому немає? І що тоді являє собою ця простота: простоту міфу або його розуміння? Саме тому ми наполягаємо на розширювальному тлумаченні міфу, бо воно ставить перед необхідністю досліджувати міф у всьому багатстві його змісту.

Таким чином, підводячи проміжний підсумок, можна сказати, що, завдяки новому «розширювальному» підходу науки до міфу стає можливим поєднання онтології і знаковості при збереженні подвійності речі та імені, знака і значення, що дозволяє втілювати людиномірність реальності через знання про неї.

Бібліографічні посилання

1. **Леви-Строс К.** Мифологии : В 4 т. / К. Леви-Строс. – М.; СПб.: Университетская книга, 2006–2007.
2. **Лотман Ю. М.** Семиосфера / Ю. М. Лотман. – СПб.: Искусство-СПБ, 2004. – 704 с.
3. Мифы и мифология в современной России / Под ред. К. Аймермахера, Ф. Бомсдорфа, Г. Бордюгова. – М.: АИРО-XX, 2000. – 216 с.

Надійшла до редколегії 14.02.2012 р.

УДК 323:321

О. А. Третьяк

Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

ГРОМАДСЬКИЙ РОЗСУДОК ЯК КАТЕГОРІЯ ПУБЛІЧНОЇ СФЕРИ ПОЛІТИКИ

Розглядається «громадський розсудок» як явище сучасної ліберальної теорії. Поняття, запропоноване Дж. Ролзом, вивчається як сукупність вимог, які висуваються до публічної політичної активності громадян в умовах сталої демократії. Робиться висновок про зв'язок теорії лібералізму та теорії публічної сфери в межах сучасної політичної науки.

Ключові слова: громадський розсудок, обґрунтування, вимоги поваги, публічна сфера, політичні судження.

Рассматривается «общественный рассудок» как явление современной либеральной теории. Понятие, предложенное Дж. Ролзом, изучается как совокупность требований, которые выдвигаются к публичной политической активности граждан в условиях устойчивой демократии. Делается вывод о связи теории либерализма и теории публичной сферы в пределах современной политической науки.

Ключевые слова: общественный рассудок, обоснование, требования уважения, публичная сфера, политические суждения.

The article examines «public reason» as phenomenon of modern liberal theory. Concept, offered by J. Rawls is studied as an aggregate of requirements which are pulled out to public political activity of citizens in the conditions of permanent democracy. Drawn conclusion about the connection theories of liberalism and theory of public sphere within the limits of contemporary political science.

Keywords: public reason, justification, requirements of respect, public sphere, political judgements.

Постановка проблеми. Теоретико-методологічне дослідження публічної сфери політики демократичного суспільства передбачає розкриття основних концептів, які містяться у фундаментальній політичній та соціальній теорії. Звернення до першоджерел, які є у сучасній ліберальній політичній думці, детермінується появою національних та галузевих концепцій демократії, які передбачають цивілізаційно- та етноорієнтоване прочитання принципів демократичного політичного устрою. Разом з тим, звернення до фундаментальних соціально-філософських ліберальних концепцій дає змогу опрацювати риси, які ще не були апробовані у вітчизняній політичній науці. Такими рисами, насамперед, є глибинні основи та етичні вимоги політичного дискурсу. Питання права громадян на обговорення, їх міжособистісні стосунки під час цих політичних дискусій стають важливими для української політичної науки через необхідність розбудови інфраструктури участі громадськості у діях влади та підвищення політичної активності громадян на рівні сталих демократичних держав. Тому звернення до громадського розсудку, викладене у теорії Джона Ролза, відповідає на питання порядку денного теоретичних та прикладних політологічних досліджень.

Серед останніх досліджень та публікацій автор спирається на роботу вітчизняної дослідниці О. І. Кубракової [1], в якій проаналізовано структурно-ціннісні трансформації лібералізму, результатом яких є визнання провідної ролі держави. Крім того, важливе значення має праця вченого-філософа В. П. Заблоцького [2], в якій показано сутність і особливості лібералізму як соціокультурного феномену, емансипаторської метаідеології, особливого різновиду соціального порядку, специфічної комунікативної експансії. В цій праці розглянуто природу та сутність політичних ідеологій як динамічних комплементарних систем. Крім того, В. П. Заблоцьким викладено вельми актуальну релятивістську концепцію лібералізму, а також оригінальну інтерпретацію сучасного лібералізму як універсального. Дисертаційна праця І. І. Прокопчук [3] на підставі узагальнення творів Алексіса де Токвіля запропонувала ціннісне обґрунтування свободи. Також в ній вивчено теоретико-методологічні підходи до тлумачення категорії «політична свобода», розглянуто інституційно-владні та соціокультурні механізми забезпечення свободи за умов демократії. Разом з тим, окремого вивчення поняття «громадський розсудок» у контексті дослідження публічної сфери політики на цей час не спостерігається.

Вивчення основ громадянського мислення та міркування, які містяться у змісті концепту громадського розсудку, сприяють усвідомленню проблеми вивчення індивідуального та колективного залучення громадян до публічних політичних обговорень. *Метою статті* є дослідження ролі та місця громадського розсудку як системи вимог до громадянського дискурсу у сучасній теорії публічної сфери.

Основний зміст. Погляди Дж. Ролза виявляються ключовими в загальному переліку ідей західної філософської думки другої половини ХХ-го – початку ХХІ століття, які звертаються до проблеми раціонального обґрунтування соціальної справедливості. Маючи на меті критику утилітаризму, теорія Дж. Ролза стала своєрідним відправним пунктом подальшого аналізу цього питання, здійсненого прихильниками як ліберальної, так і комунітаристської і ліберально-комунітарної орієнтації.

Згідно з американським дослідником Джемсом Ботчером, навіть найбільш жорстка лінія критики (ліберальної концепції Дж. Ролза – О. Т.) пропонує, що практика громадського міркування фактично виключила б форму відсутності поваги [4, с. 121]. Ліберальні вимоги поваги до особи наголошують на здатності до міркування і дії на підставі розуму. Політична концепція особи Дж. Ролза також заснована на загальних здібностях до судження, раціональності, достовірності і соціальної співпраці. «У наданні розуму усім громадянам», вказує Дж. Ролз, «ми не розглядаємо індивідів відповідно до соціального стану або пов'язаних іншими стосунками, тобто як тих, хто належить до того чи іншого соціального класу, або тієї чи іншої групи за матеріальними статками, або як тих, хто має ту або іншу всезагальну доктрину» [8, с. 481]. Але громадяни демократичного суспільства, можливо, очікують мати певні особливі параметри ідентифікації, ознаки культурної приналежності, які включають віросповідання. Ця сукупність ідентичностей має бути

визнана публічним політичним життям. Ніколас Уолтерстоф, який заперечує тенденцію до «ліберальної уніфікації», зауважує: «нам потрібна політика, яка не лише шанує нас в нашій схожості, як вільних і рівних, але й в наших розбіжностях, особливостях» [9, с. 67–120]. Згідно з цією лінією критики, яку слід вважати критикою нешанобливості, громадяни і посадовці, які намагаються відповідати цим вимогам і разом дотримуватися вимог громадського розсудку, таким чином, демонструють нешанобливість до співгромадян як до відмінних від них.

Велике значення для розуміння місця та ролі громадського розсудку в контексті побудови політологічної теорії публічної сфери має вимога політичного обґрунтування. Громадяни і посадовці повинні знайти відповідні політичні обґрунтування щодо своїх рішень у контексті фундаментальних політичних питань. Згідно з ідеєю громадського розсудку, політичні обґрунтування – це обґрунтування (justification), які адресовані іншим громадянам і засновані на фактах, політичних та соціальних міркуваннях, і цінностях розсудливої політичної концепції. Їх також обмежують «критерії взаємності», які заявляють, що громадяни і посадовці повинні вважати, що розумові міркування, які пропонують політичні дії, є обґрунтованими та зваженими й прийнятними для інших членів суспільства.

Існує кілька додаткових особливостей громадського розсудку (public reason), які торкаються важливих питань, зокрема того, коли і як громадяни і державні посадовці мають розвивати стриманість. Дж. Ролз пропонує, щоб ідея громадського розсудку зверталася безпосередньо до політичних посадовців, які міркують про фундаментальні політичні питання в громадських та політичних форумах. Останні можуть включати суди, законодавчу владу та урядові дискусії. Крім того, до громадських політичних форумів входять також комунікаційні кампанії, в яких беруть участь державні та громадські установи [8, с. 443]. Отже, вимога стриманості не поширюється на фонову культуру громадянського суспільства. Як ідеал, громадський розсудок також орієнтований на громадян, коли вони входять до громадського політичного форуму або голосують з фундаментальних політичних питань. Вимоги громадського розсудку адресовані більшою мірою до державних посадовців. Разом з тим, громадяни повинні іноді «думати про себе нібито вони законодавці» і зрікаються посадовців, які порушили б вимоги громадського розсудку [8, с. 444]. У Дж. Ролза в «широкому погляді» на громадянську політичну культуру, вимога стриманості є умовою, згідно з якою «розсудкові вичерпні доктрини, релігійні або нерелігійні, можна представити на публічне політичне обговорення в будь-який час, за умови, що політичні міркування ґрунтуються на вичерпних доктринах [8, с. 462]. Відносно фундаментальних питань закону або політики, політичні обґрунтування мають бути засновані на адекватних громадських міркуваннях і цінностях розсудливої політичної концепції судження.

Чому хтось повинен визнавати вимоги громадського розсудку? Відповідь пропонує Дж. Ролз, коли стверджує, що якщо громадяни сподіваються співпрацювати політично на підставі взаємної пошани, то вони повинні знайти політичне обґрунтування в громадському розсудку [7, с. 91]. Поняття поваги у стосунках між індивідами має служити нормативним підґрунтям ідеї громадського розсудку. Громадяни і посадовці мають бути готові задовольнити вимоги громадського розсудку, тому що вони поважають один одного як індивіди.

Згідно з Дж. Ролзом, люди у вихідній позиції виберуть наступні два принципи справедливості: перший – принцип рівних свобод, який забезпечує кожному громадянину рівне право на максимально широку систему основних свобод, і другий (який поєднує у собі принцип рівних можливостей і принцип розходження), відповідно до якого соціальна нерівність виправдана лише тоді, коли веде до найбільшої можливої вигоди найменш забезпечених членів суспільства (стратегія, відома в теорії ігор як *maximin*).

Яке значення має поняття «повага»? Як ми повинні характеризувати моральне ставлення поваги для особистості? Філософський аналіз поняття поваги часто включає аналіз відмінності між повагою для інших або повагою до статусу іншого громадянина як особи [5, с. 43–59]. В першому випадку, повага має на увазі пошану, позитивну оцінку діяльності, характеристики або переваги іншого. Проте форма пошани, яка асоціюється з пошаною для індивідів, є тим, що

властиве рівною мірою усім індивідам. Дослідник Стівен Дорвалл називає це ставлення «пошаною розпізнавання», яка відрізняється від «поважної оцінки», яку ми, можливо, мали б для іншої поведінки або характеру. Пошана у випадку прийняття точки зору іншого громадянина має на увазі увагу до певного факту або риси як релевантної для спільного міркування. Моральна пошана розпізнавання – нормативне ставлення, яке накладає обмеження на нашу поведінку і альтернативи політичних дій. Ця форма пошани стосується, «не оцінки іншої особи, а стосунків між громадянами. У загальних рисах, ми шануємо що-небудь в сенсі прийняття, коли ми виявляємо повагу в нашому ставленні до того чи іншого явища» [5, с. 123].

Теорія Джона Ролза на противагу утилітаризму є індивідуалістичною, тому що надає важливого значення розходженню між окремими людьми і підкреслює пріоритетність свободи людини «формулювати, переглядати і раціонально впливати» своїм уявленням про благо. Держава, займаючи нейтральну позицію, не повинна віддавати переваг ніяким уявленням про благо.

Отже істотний аспект усвідомленої пошани для індивідів – підтвердження моральних повноважень іншого. Поважаючи іншого як особистість, індивіди визнають статус іншого як рівноправного члена моральної спільноти, а також усвідомлюють відповідальність стосовно інших. Як особистості, індивіди мають повноваження вносити претензії і тримати відповідальність один одного за підпорядкування вимогам, індивіди звертаються один до одного. Індивіди, які мають ставлення один до одного таким чином, керуються вимогами громадського розсудку які мають вираз у запитах, докорах, скаргах, командах, обіцянках, і тому подібному. Вони мають обґрунтованість своїх дій, від якої залежать «передбачувані повноваження і стосунки відповідальності між особами» [5, с. 8]. Згідно з С. Дорвалом, гідність має розумітися як «рівне повноваження внести претензії і вимоги один до одного, як рівні вільні і раціональні суб'єкти. І пошана для цієї гідності – підтвердження повноважень, як і друга натура» [5, с. 121].

Другий істотний аспект поваги для індивідів – підтвердження цілей, проєктів і цінностей інших осіб. Особи мають здатність думати і діяти, відображати бажання і прагнення. Надаючи відповідної ваги статусу іншого індивіда, громадяни також визнають іншу особу як джерело різних цілей, проєктів і цінностей. Під цим виміром пошани для індивідів не слід мати на увазі специфічну моральну або філософську теорію. Це не обов'язково ґрунтується на тезі, що лише мисляче підтвердження автономних суб'єктів створює або надає значення. Ця теза, або подібні положення, часто приписується Канту [6, с. 452]. Але від філософської теорії точка зору політичного лібералізму відрізняється тим, що індивіди тяжіють до різних цілей, проєктів і цінностей. Такі цілі, проєкти і цінності є центральними для ідентичності кожного індивіда і його саморозуміння.

Висновки. Сучасна публічна сфера на основі концепту громадського розсудку отримує фундаментальне обґрунтування: по-перше, претензій теорії публічної сфери на самостійність у межах сучасної політичної науки та, по-друге, основу для політичних обґрунтувань розширення участі громадськості в публічних обговореннях на основі ліберальної фундаментальної теорії. Встановлення міжособистісних норм громадської взаємодії також визначає можливість встановлення ліберального політичного громадсько-публічного ладу в умовах демократії. Також встановлено, що громадський розсудок є невід'ємною частиною концепції глибинної та якісної демократії, яка передбачає крім формальних інституцій управління суспільством через механізм виборів також і наявність високої внутрішньої організації громадянського суспільства та відповідної йому політичної культури. Крім того, концепт громадського розсудку вказує на подальші перспективи реформ демократичного суспільства, які мають забезпечити перетворення громадянства та його участі у політичних та державних справах. Перспективою подальшої розробки тематики, започаткованої в цій статті, є вивчення концептуальних засад етики дискурсу, як підґрунтя теорії публічної сфери політики.

Бібліографічні посилання

1. **Заблоцький В. П.** Сучасний лібералізм: соціально-філософський аналіз: автореф. дис... д-ра філос. наук: 09.00.03 / В. П. Заблоцький; Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди НАН України. – К., 2002. – 35 с.
2. **Кубракова О. І.** Еволюція ліберального руху в 1971 – 2003 рр.: автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / О. І. Кубракова; Донец. нац. ун-т. – Донецьк, 2007. – 19 с.
3. **Прокопчук І. І.** Ціннісне та інституційно-владне забезпечення політичної свободи в умовах демократії: політологічний аналіз творчої спадщини Алексіса де Токвіля: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01 / І. І. Прокопчук; НАН України. Ін-т політ. і етнонац. дослідж. – К., 2001. – 16 с.
4. **Boettcher J.** Respect, Recognition, and Public Reason / James W Boettcher // Social Theory and Practice. – Tallahassee. – Apr. 2007. – Vol. 33. – Iss. 2 – 223 p.
5. **Darwall S.** Respect and the Second-Person Standpoint / S. Darwall. – NY.: University press. – 346 p.
6. **Noggle R.** Kantian Respect and Particular Persons / R. Noggle // Canadian Journal of Philosophy. – 1999. – Vol. 29. – P. 449–787.
7. **Rawls J.** Justice as Fairness: A Restatement / J. Rawls. – Cambridge: Massachusetts Belknap Press, 2001. – 344 p.
8. **Rawls J.** Political Liberalism. The John Dewey Essays in Philosophy/ J. Rawls. – NY.: Columbia University Press, 1993. – 544 p5.
9. **Wolterstorff N.** The Role of Religion in Decision and Discussion of Political Issues / N. Wolterstorff // Religion in the Public Square: The Place of Religious Convictions in Political Debate. R. Audi and N. Wolterstorff–Lanham: Rowman and Littlefield, 1997. – 344 p.

Надійшла до редколегії 11.01.2012 р.

УДК 323.21

К. К. Хабарева

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОЛІТИЧНИЙ КОМПРОМІС: АКТУАЛЬНІСТЬ ПОЛІТОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ В КОНТЕКСТІ НОРМАТИВНИХ ОБҐРУНТУВАНЬ

Розглядається теоретичні і нормативні засади досягнення політичного компромісу. Встановлюється актуальність даної проблематики в межах сучасної політичної науки. Робиться висновок про виняткову роль у досягненні політичного компромісу, моральних і політико-культурних норм кожного конкретного суспільства.

Ключові слова: політичний компроміс, громадянський мир, суспільна злагода, нормативне обґрунтування, політичний конфлікт.

Рассматриваются теоретические и нормативные основы достижения политического компромиса. Устанавливается актуальность данной проблематики в рамках современной политической науки. Делается вывод об исключительной роли в достижении политического компромисса, моральных и политико-культурных норм каждого конкретного общества.

Ключевые слова: политический компромисс, гражданский мир, общественное согласие, нормативное обоснование, политический конфликт.

This article discusses the theoretical and normative foundations of political consensus. Fits the relevance of this perspective in contemporary political science. A conclusion about the exceptional role in the achievement of political consensus, moral, political and cultural norms in any given society.

Keywords: political consensus, civic peace, social harmony, the normative justification, political conflict.

© Хабарева К. К., 2012